उन्मूलित त्रि० उन्मूलि–नामधा० क्त। उत्पाटिते "उन्मूलिता हलधरेण पदावघातैः" उद्भटः "दूरे फलानि हन्त भवता तन्मूलमुन्मूलितम्" उद्धवदू०।

उन्मृजावमृजा स्त्री उन्मृज अवमृज इत्युच्यते यस्यां क्रियायां मयू०स०। उन्मार्जनावमार्जनार्थनिदेशक्रियायाम्।

उन्मृश्य त्रि० उद्+मृश-क्यप्। "हस्तमुत्तोल्यस्पृश्ये। "इत्युन्मृश्या हैव द्यौरास" शत०ब्रा० १,४,१,२२, ल्यप्। २ऊर्द्धतः स्पृष्ट्वेत्यर्थे अव्य०।

मेय त्रि० उद्+मा–यत्। १परिमेये "आचितः शकटोन्मेये" त्रिका०। २उन्मानमेये सुवर्णादौ च।

उन्मेष पु०उद्+मिष–घञ्। १चक्षुरादेरुन्मीलने, किञ्चित्प्रकाशे च। "स्वकिरणपरिवेषोन्मेषशून्याः प्रदीपाः" रघुः। "दीर्घिकाकमलोन्मेषोयावन्मात्रेण साध्यते" कुमा० "विद्युदुन्मेषदृष्टिम" मेघ०। भावे ल्युट्। उन्मेषणमप्यत्र न० "मन्मथोन्मेषणातिविस्तीर्णा शोभैव कान्तिः" सा०द०।

उन्मोचन न० उद्+मुच–ल्युट्। बन्धनात् उद्धृत्य विश्लेषणे। "उन्मोचनप्रमोचने उभे वाची वदामि" अ०५,३०,१,

उप अव्य०वप–क। १अधिकार्थे, २हीने, ३आसन्ने, ४सामीप्ये, ५सादृश्ये, ६प्रतियत्ने सतो गुणान्तराधाने, ७व्याप्तौ, ८पूजायाम् ९शक्तौ, १०आरम्भे, ११दाने, १२दोषाख्याने, १३आचार्यकरणे १४अत्यये, १५निदर्शने च। गणरत्ने "उप सामीप्यसामर्थ्यव्याप्त्याचार्यकृतिमृतिदोषदानक्रियावीप्सारम्भाध्ययनपूजनेषु" इति उपार्थानुक्त्वा क्रमेणोदाजहार तत्र सामीप्ये उपकूपम्। सामर्थ्ये उपकरोति। व्याप्तौ उपकीर्णम्। आचार्यकृतौ उपदिशति। मृतौ उपरतः, दोषे उपघातः (इन्द्रियाणां स्वग्राह्यग्रहणासामर्थ्यम् दाने उपहरति। क्रियाभेदे उपचरति। वीप्सायां देवं देवमुपचरति। आरम्भे उपक्रमते भोक्तुम्। अध्ययने उपाध्यायः। पूजने उपचरितः पिता पुत्रेण" इति। प्रतियत्ने (संस्कारे) "उप त्वा नेष्ये समिधमाहरेति" छा०उ०सामीप्ये "उपोपविश्य प्राणान् संस्पृशन्" स०त०गो०। सादृश्ये उपदेवः उपधातुः। "उपोऽधिके च" पा० "१६आधिक्ये "उप च त्रयोदश मासः" शत०ब्रा० ६,२,२, अस्य हीनेआधिक्ये च कर्मप्रवचनीयता तत्र हीनार्थयोगे तत्सम्बन्धिनि द्वितीया। उप हरिं सुराः–हरेर्हीना इत्यर्थः। अधिकार्थयोगे सप्तमी। उप परार्द्धे हरेर्गुणाः-परार्द्धादधिकाइत्यर्थः। सामीप्येऽव्ययीभावः उपकुम्भम् उपकूलम्। "उपसर्गाः क्रियायोगे" पा० क्रियायोगे उपसर्गता अन्यत्र गतिता ततः भवार्थे त्यकन् उपत्यका।

उपक पु० उप+संज्ञायां कन्। १ऋषिभेदे ततः नडा० फक्। औपकायनः तस्य अद्वन्द्वे द्वन्द्वे च बहुत्वे वा लुक्। अद्वन्द्वे औपकाः औपकायनाः। द्वन्द्वे उपकलमकाः औपकायनलामकायनाः। अनुकम्पितः उपेन्द्रदत्तादिः "प्राचामुपादेरडज्वुचौ" पा०वुच् "ठाजावूर्द्धं द्वितीयादचः" पा०इन्द्रदत्तलोपे। उपक २अनुकम्पिते उपेन्द्रदत्तके पु०। पक्षे अडच् उपडः। चात् ठच् घन् इलच् च। तत्र ठचि उपिकः घनि उपियः इलचि उपिलः। तत्रार्थे पु० अजादावित्युक्तेः कनि न लुक्। उपेन्द्रदत्तकः। एवमन्यस्यापि उपपूर्व्वकस्य संज्ञाशब्दस्य रूपं बोध्यम्। तेन तत्रापि उपकादिशब्दवृत्तिः।

उपकण्ठ त्रि०उगकतः कण्ठम् अत्या०स०। १निकटे, २कण्ठासन्ने च "तस्योपकण्ठे घननीलकण्ठः" कुमा०। "आकृष्य चापं श्रवणोपकण्ठे" "उपकण्ठं महोदधेः" रघुः ३ग्रामान्ते ४अश्वानामास्कन्दितगतौ च न०। विभक्त्यर्थे सामीप्ये वा अव्ययी०। ५कण्ठ इत्यर्थे "रथाङ्गभर्त्रोऽभिनवं वरस्य यस्याः पितेव प्रतिपादितायाः। प्रेम्णोपकण्ठं मुहुरङ्कभाजो रत्नावलीरम्बुधिराबबन्ध" माघः। उपकण्ठम्–कण्ठे पक्षेऽन्तिके इत्यर्थः ६कण्ठसामीप्ये च अव्य०

उपकनिष्ठका स्त्री उपगता कनिष्ठिकाम् अत्या०स०। अनामाङ्गुलौ "अप्रच्छिन्नाग्रावनन्तर्गर्भौ प्रादेशमात्रौ कशानानान्तयोर्गृहीत्वाङ्गुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्याम्" आ०श्व०गृ० १,३,३ "अङ्गुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यामेकैकमस्थ्यसंह्रादयन्तः" ४,५,४।

उपकन्या स्त्री उपगता कन्याम् अत्या० स०। कन्यासख्यादौ अस्य गौरा० पाठात् उपाद्द्व्यच्दत्वेऽपि नान्तोदात्तता।

उपकरण न०उपक्रियतेऽनेन उप–कृ–ल्युट्। १प्रधानसाधकेऽङ्गे यथान्नभोजनादौ व्यञ्जनादि, शयने खट्वादि, स्नानेऽनुलेपनादि, पूजायां पुष्पादि यागे पश्वादि। "यश्च वेश्म शुभं दद्यात् सर्वोपकरणान्वितम्" शु०त०नन्दिपु०। "भक्तावकाशाग्न्युदकमन्त्रोपकरणव्ययान्" या० स्मृ०। २नृपादीनां छत्रचामरादिपरिच्छेदे च। उपगतः करणम् अत्या० स०। ३इन्द्रियानुगते त्रि० विभक्त्यर्थे सामीप्ये वाऽव्ययी०। ३करणे इत्यर्थे ४इन्द्रियसामीप्ये च अव्य०।

उपकर्ण अव्य० विभक्त्यर्थे सामीप्ये वा अव्ययी०। १कर्ण इत्यर्थे २श्रोत्रसामीप्ये च। तत्र प्रायभवः ठक् औपकर्णिकः तत्र प्रायभवे त्रि० "यःस्वामी मम कान्तावानौपकर्णकलोचनः" भट्टिः।